CHIVIQSIMON TUYASINGIRIN (ATRAPHAXIS VIRGATA (REGEL) KRASN) KASALLIK-ZARARKUNANDALARI VA ULARGA QARSHI KURASH CHORALARI

[1]Kayimov A., [2]Davirov D.
[1]professor**.** Toshkent davlat agrar universiteti
[2]Toshkent davlat agrar universiteti magistri

https://doi.org/10.5281/zenodo.14005199

Annotatsiya. *Chiviqsimon tuyasingirin (Atraphaxis virgata (Regel) Krasn) O‘zbekistonning tabiiy o‘simliklaridan biridir. Bu o‘simlikning o‘ziga xos biologik xususiyatlari bor, shuning uchun u qishloq xo‘jaligida ham muhim ahamiyatga ega. Biroq, chiviqsimon tuyasingirin ko‘plab kasalliklar va zararkunandalarga duch kelishi mumkin, bu esa uning o‘sishiga va mahsuldorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Ushbu maqolada chiviqsimon tuyasingirin kasalliklari va zararkunandalari, shuningdek, ularga qarshi kurash choralari ko‘rib chiqiladi.*

Kalit so‘zlar: *Mantar kasalliklari, Phytophthora spp., Fusarium spp., Bakterial kasalliklar, Xanthomonas spp., Zararkunandalar, Aphidlar, Tetranychus spp., Drosophila spp.*

Chiviqsimon tuyasingirin, o‘zining kuchli ildiz tizimi va quruq sharoitlarga moslashgan qobig‘i bilan ajralib turadi. O‘simlik asosan quruq va yarim cho‘l sharoitlarida o‘sadi. Ushbu o‘simlikning ekotizimdagi roli juda muhim, chunki u tuproqni saqlab qolishga yordam beradi va bioxilma-xillikni oshiradi (1). Chiviqsimon tuyasingirin (Atraphaxis virgata (Regel) Krasn) kuchli ildiz tizimi va quruq sharoitlarga chidamliligi uni qishloq xo‘jaligida muhim resursga aylantirsada, biroq bu o‘simlik turli kasalliklar va zararkunandalarga duch kelishi mumkin, bu esa uning o‘sishiga va mahsuldorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi (2).

1-jadval.

Quyida chiviqsimon tuyasingirin (Atraphaxis virgata) kasalliklari va zararkunandalari, shuningdek, ularga qarshi kurash choralari ko‘rsatilgan

Turi	Kasallik va Zararkunanda	Ta’siri	Qarshi kurash choralari
Mantar kasalliklari	Phytophthora spp.	Ildizlarning chirishi, o‘simlikning o‘lishi	Fungitsidlar, sog‘lom ildizlarni saqlash
	Fusarium spp.	Ildizning chirishi, o‘sishning to‘xtashi	Tuproqni yaxshi drenaj qilish
Bakterial kasalliklar	Xanthomonas spp.	Barglarning quruqlashishi, o‘simlikning zaiflashishi	Bakteritsidlar, to‘g‘ri sug‘orish
Zararkunandalar	Aphidlar	O‘simlik suyuqligini iste’mol qilish	Pestitsidlar, biologik nazorat (parazitlar)
	Tetranychus spp.	Barglarni zararlash, quruqlik	Qishloq xo‘jaligi usullari (barglarni yuvish)
	Drosophila spp.	Mevalarga zarar yetkazish, chirish	Pestitsidlar, mevalarni muntazam yig‘ish
Turi	Kasallik va Zararkunanda	Ta’siri	Qarshi kurash choralari

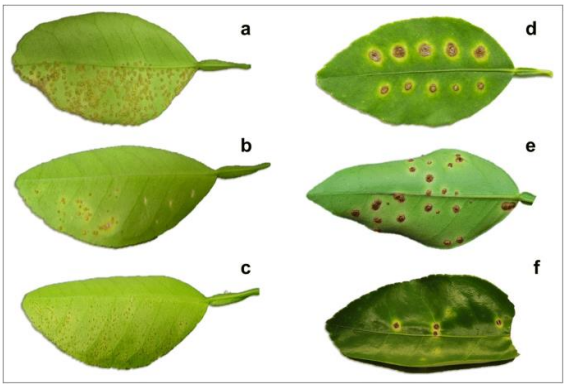
Chiviqsimon tuyasingirin ko‘plab kasalliklar bilan kasallanishi mumkin. Ular orasida ***Mantar kasalliklari****:*

Mantar kasalliklari chiviqsimon tuyasingirin o‘sishini sezilarli darajada to‘sqinlik qiladi. Eng keng tarqalgan mantar kasalliklari: *Phytophthora spp:* Bu mantar o‘simlikning ildizlariga zarar yetkazadi, natijada o‘simlikning o‘sishi to‘xtaydi va u o‘ladi. *Fusarium spp:* O‘simlikning ildizlarida chirish jarayonlarini keltirib chiqaradi, bu esa o‘simlikning qurg‘oqchilikka chidamliligini kamaytiradi.

1-ram. Phytophthora spp. va Fusarium spp. ning ko‘rinishi

Bakterial kasalliklar: Bakterial kasalliklar ham chiviqsimon tuyasingirin uchun tahdid soladi: Xanthomonas spp: Bu bakteriyalar o‘simlikning barglariga zarar etkazadi, natijada barglar quruq va oqarib qoladi.

2-rasm. Xanthomonas spp. bakterial kasalliklari

Zararkunandalar: Chiviqsimon tuyasingirin turli zararkunandalar tomonidan zararlanishi mumkin. Ularning eng muhimlari: O‘simlik qurtlari

Aphidlar: Ushbu qurtlar o‘simlik suyuqligini iste’mol qiladi va o‘simlikning o‘sishini to‘xtatadi. Tetranychus spp.: Bu to‘plam o‘simlikning barglarini zararlaydi va natijada barglarning quruqlashiga olib keladi (3).

Chivinlar-*Drosophila spp:* Ushbu chivinlar o‘simlikning mevalariga zarar yetkazadi va ularni chirishga olib keladi.

3-rasm. Tetranychus spp. va Drosophila spp.zararkunandalari.

Qarshi kurash choralari: Chiviqsimon tuyasingirin kasalliklari va zararkunandalariga qarshi kurashda bir nechta usullar mavjud: Agrokimyoviy usullar

Pestitsidlar: Zararkunandalarga qarshi kimyoviy vositalar qo‘llanilishi mumkin. Pestitsidlar faoliyatini o‘z ichiga olgan usullar samarali bo‘lishi mumkin.

Fungitsidlar: Mantar kasalliklariga qarshi maxsus tayyorlangan kimyoviy vositalar o‘simliklarning sog‘lom o‘sishini ta’minlaydi.

Biologik usullar-*Biopreparatlar:* O‘simliklar uchun zararsiz bo‘lgan biologik preparatlar, masalan, Beneficial nematodes va parasitoidlar zararkunandalarni nazorat qilishda samarali bo‘lishi mumkin.

Agrotexnik chora-tadbirlar-tuproqni yaxshilash: Tuproqni organik modda bilan boyitish va suv ta’minotini yaxshilash o‘simlikning quruqlikka chidamliligini oshiradi. O‘simliklarni diversifikatsiya qilish: Har xil o‘simliklarni bir joyda o‘stirish zararkunandalar va kasalliklarni kamaytiradi.

Xulosa

Chiviqsimon tuyasingirin kasalliklari va zararkunandalari uning o‘sishi va mahsuldorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Biroq, agrokimyoviy, biologik va agrotexnik chora-tadbirlar orqali bu muammolarni hal qilish mumkin. O‘simliklarni to‘g‘ri parvarish qilish va kasalliklarni erta aniqlash ularning sog‘lom o‘sishini ta’minlaydi va qishloq xo‘jaligidagi samaradorlikni oshiradi. O‘simliklarni himoya qilish bo‘yicha tadqiqotlar davom ettirilishi lozim, bu esa kelajakda yanada samarali usullarni ishlab chiqishga yordam beradi.

Ushbu jadval chiviqsimon tuyasingirin kasalliklari va zararkunandalariga qarshi kurash choralari haqida umumiy ma’lumot beradi. Har bir kasallik yoki zararkunanda uchun to‘g‘ri chora-tadbirlarni qo‘llash ularning salbiy ta’sirini kamaytirishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. J.M.Jurayev. TOSHLOQ YERLARDA O'SUVCHI ASALSHIRALI BUTALAR BIOKOLOGIYASI VA ULARNING TARQALISH AREALLARI. - Science and innovation, 2023
2. J.M.Jurayev. DARAXT VA BUTALARNING ASAL MAHSULDORLIGIGA HAVO HARORATINING TA’SIRI- Science and innovation, 2022
3. Jurayev J.M Xalilova K.A; M.B.Baratova. Oq akatsiya (ROBINIA PSEUDOCACIA L) ning kasallik va zararkunandalari va ularga qarshi kurash choralari”. Agro kimyo himoya va o’simliklar karantini Toshkent, 2022. Mahsus son. –B. 77-79